

Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott (SOU 2022:1)

Sammanfattning

- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) tillstyrker utredningens förslag avseende inledande av utredningar enligt 31 § LUL.
- SKR tillstyrker utredningens förslag avseende bevistalan.
- SKR tillstyrker utrednings förslag om skärpt krav på socialtjänstens närvaro vid förhör med barn som misstänks för brott. Om förslaget ska genomföras efterfrågar dock SKR finansiering i enlighet med finansieringsprincipen för de merkostnader som utredningens förslag innebär.
- SKR tillstyrker utredningens förslag angående socialtjänstens yttranden enligt 11 § LUL.
- SKR tillstyrker utredningens förslag avseende drogtest av barn under 15 år.
- SKR tillstyrker utredningens förslag om att ungdomstjänst ska kunna förordnas genom strafföreläggande. Dock anser SKR att det noga bör övervägas om fördelarna med en mer effektiv och summarisk process uppväger möjliga risker kopplade till eventuella felaktiga bedömningar av den unges vårdbehov.
- SKR tillstyrker utredningens bedömning och förslag avseende möjligheten att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år.
- SKR avstyrker utredningens bedömning om att förslaget inte medför någon inskränkning i den kommunala självstyrelsen.
- SKR tillstyrker de bedömningar utredningen gör avseende vilka förslag som innebär ambitionsökningar för kommunerna. Dock anser SKR att utredningens beskrivning av de ekonomiska konsekvenserna är otillräckligt underbyggda.

Utredningar enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

SKR tillstyrker utredningens förslag avseende inledande av utredningar enligt 31 § LUL.

SKR instämmer i utredningens bedömning om att möjligheten att inleda utredningar enligt 31 § andra stycket LUL används alltför sällan. Därför får det ses som positivt att kunskapshöjande åtgärder vidtas på området.

Utredningen anför att kunskapshöjande åtgärder förslagsvis kan åstadkommas inom ramen för ett regeringsuppdrag till Socialstyrelsen. SKR instämmer i att detta kan vara ett lämpligt uppdrag att ge till Socialstyrelsen. Lämpliga kunskapshöjande åtgärder kan exempelvis vara webbsändningar eller andra utbildningsinsatser på området.

Det kan även noteras att det redan i dag finns en handbok på området (Barn och unga som begår brott – Handbok för socialtjänsten) från 2020 som Socialstyrelsen har tagit fram, där bl.a. möjligheten att begära utredningen enligt 31 § andra stycket LUL tas upp.

Bevistalan – en prövning av skuldfrågan när barn under 15 år misstänks för brott

SKR tillstyrker utredningens förslag avseende bevistalan och instämmer i utredningens bedömning om att skuldfrågan för ett barn under 15 år som misstänks för brott bör prövas i domstol i fler fall än vad som sker idag.

Effektiva och rättssäkra utredningar när barn misstänks för brott

Socialtjänstens närvaro vid förhör med barn som misstänks för brott

SKR tillstyrker utrednings förslag om skärpt krav på socialtjänstens närvaro vid förhör med barn som misstänks för brott.

SKR anser att förslagen innebär en tydlig ambitionshöjning i förhållande till dagens krav på deltagande i polisförhör. Syftet med förslagen är enligt utredningen att säkerställa att socialtjänsten som huvudregel deltar i polisförhör eftersom företrädare för socialtjänsten kan fungera som stöd åt barnet. Vidare kan detta vara till fördel för socialtjänstens fortsatta arbete.

Enligt den kartläggning som utredningen har genomfört framgår att de situationer då socialtjänsten inte deltar i förhör i huvudsak kan hänföras till att polisen har haft alltför kort framförhållning när de meddelat socialtjänsten om att det ska hållas ett förhör, vilket i praktiken har gjort det omöjligt för socialtjänsten att delta. Vidare förekommer det situationer då socialtjänsten själva gjort en bedömning om att deltagandet inte är nödvändigt, bl.a. utifrån barnets ålder och brottets karaktär.

SKR anser att socialtjänstens deltagande vid förhör fyller en viktig funktion och att socialtjänsten som huvudregel bör delta vid förhör med barn. Det är samtidigt viktigt att socialtjänsten ges viss möjlighet att göra egna prioriteringar och bedömningar utifrån arbetsbelastningen i övrigt och tillgången på personal. Det finns ingen överkapacitet hos socialtjänsten i dag och utredningens förslag, vilket innebär högre krav på bemanning hos socialtjänsten, kommer inte kunna genomföras utan att kommunerna antingen nedprioriterar annan verksamhet eller genom att ytterligare resurser tillförs.

SKR anser för övrigt att det finns vissa frågetecken kring om förslaget kommer få avsedd effekt. Enligt utredningen är nämligen det huvudsakliga skälet till att företrädare för socialtjänsten uteblir från förhör bristande framförhållning från

polisens sida. Denna problematik kan rimligtvis inte lösas enbart genom skärpta krav som tar sikte på socialtjänsten deltagande. Det kan därför också finnas anledning att se över polisens möjligheter till bättre framförhållning. Om detta inte är möjligt bör det övervägas om bristande framförhållning från polisens sida ska kunna sägas ingå i de situationer som utredningen föreslår ska utgöra en ventil för när socialtjänsten ska ha möjlighet att utebli från förhör med barn enligt 7 och 34 andra stycket §§ LUL.

De frågetecken som finns avseende förslaget effekt gör också att det, enligt SKR mening, kan ifrågasättas om den inskränkning som förslaget innebär för den kommunala självstyrelsen kan anses vara proportionerligt. Utredningen har dock inte gjort någon analys av förslaget inverkan på den kommunala självstyrelsen och om det finns mindre ingripande åtgärder som kan vidtas.

Socialtjänstens yttranden enligt 11 §

SKR tillstyrker utredningens förslag angående socialtjänstens yttranden enligt 11 § LUL.

SKR anser att det är rimligt att uppställa krav på att socialtjänsten i sina yttranden enligt den aktuella bestämmelsen anger i vilken utsträckning en ung person som misstänks för brott har fullgjort en tidigare utdömd påföljd avseende ungdomstjänst eller ungdomsvård.

SKR instämmer även i utredningens bedömning om att det kan vara lämpligt med kunskapshöjande åtgärder. Sådana åtgärder skulle exempelvis kunna bestå i att Socialstyrelsen uppdaterar sina allmänna råd och att en mer ändamålsenligt mall tas fram för hur yttrandet ska utformas.

I övrigt vill SKR framföra att bestämmelsen till sin konstruktion är svåröverskådlig och att det därför kan finnas anledning att överväga om denna kan formuleras på ett mer lättillgänglig sätt.

Drogtest av barn under 15 år

SKR tillstyrker utredningens förslag avseende drogtest av barn under 15 år.

SKR vill samtidigt framhålla att det är viktigt att den föreslagna utformningen av bestämmelsen om drogtest av barn under 15 år inte leder till en rutinbetonad eller slentrianmässig tillämpning. Detta är också något som utredningen själva framhåller. SKR instämmer i att syftet med ett drogtest även fortsättningsvis bör vara att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barn.

Utredningen pekar i sitt betänkande på behovet av kunskapshöjande åtgärder, främst hos polisen och socialtjänsten. Utredningen anser att de närmare formerna för detta bör bestämmas och anpassas utifrån de behov som finns hos respektive myndighet och utredningen avstår därför från att lämna förslag i denna del.

Till skillnad från utredningen anser SKR att om det finns behov av kunskapshöjande åtgärder som föranleds av ny eller förändrad lagstiftning bör ansvaret för sådana

åtgärder främst ligga på staten, t.ex. genom att en statlig myndighet ges i uppdrag att initiera och genomföra kunskapshöjande åtgärder på området.

Ungdomstjänst genom strafföreläggande

SKR tillstyrker avseende utredningens förslag om att ungdomstjänst ska kunna förordnas genom strafföreläggande.

Ett medskick i sammanhanget är dock att även om avsikten inte är att förutsättningarna för ungdomstjänst ska ändras så ser SKR ändå att det finns en risk för att ungdomstjänst genom strafföreläggande blir ett alternativ som väljs på bekostnad av ungdomsvård. Om risknivån hos de ungdomar som antingen är aktuella för ungdomstjänst eller ungdomsvård missbedöms erbjuder en domstolsprocessen en högre grad av insyn. Detta möjliggör att behovet av vård kan fångas upp i högre utsträckning än vid ett strafföreläggande.

Utredningen har adresserat denna problematik genom att villkora förordnandet av strafförelägganden av att det har inhämtas ett yttrande från socialtjänsten enligt 11 § LUL. Ett sådant yttrande ska bl.a. innehålla en bedömning av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.

Enligt utredningens kartläggning förekommer det dock att de yttranden som inhämtas inte alltid håller en tillräckligt hög kvalitet och att det i bland finns behov av komplettering. Behovet av komplettering gäller, enligt de i kartläggningen tillfrågade åklagarna, ofta frågan om det föreligger ett vårdbehov eller inte och vad ett sådant vårdbehov i så fall består i. Även om ett yttrande från socialtjänsten har inhämtats kan det alltså finnas oklarheter kring den unges vårdbehov.

Sammantaget anser SKR att det noga bör övervägas om fördelarna med en mer effektiv och summarisk process, vilket strafförelägganden möjliggör, uppväger de möjliga risker som kan uppstå kopplat till eventuella felaktiga bedömningar av den unges vårdbehov.

Möjligheten att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år

SKR tillstyrker utredningens bedömning och förslag avseende möjligheten att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år.

Konsekvenser och genomförande av förslagen

SKR avstyrker utredningens bedömning om att förslaget inte medför någon inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Förslagen innebär skärpta krav och ambitionshöjningar, bl.a. avseende socialtjänstens deltagande i polisförhör och utökade krav på innehållet i sådana yttranden som avses i 11 § LUL. Därmed leder förslagen också till en inskränkning i den kommunala självstyrelsen vilket innebär att en proportionalitetsprövning utifrån 14 kap. 3 § regeringsformen ska göras. Detta följer även av 15 § kommittéförordningen (1998:1474) och utredningens eget direktiv där uttryckligen står att om något av förslagen i betänkandet påverkar det kommunala

självstyret ska de särskilda avvägningar som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 §
regeringsformen redovisas.

SKR instämmer i de bedömningar utredningen gör avseende vilka förslag som innebär
ambitionsökningar för kommunerna. Dock anser SKR att utredningens beskrivning av
de ekonomiska konsekvenserna är otillräckligt underbyggda.

I 14 § kommittéförordningen framgår att om förslagen i ett betänkande påverkar
kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, regioner, företag eller andra
enskilda, ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Vidare ska
samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt redovisas och när det gäller
kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner, så ska
en finansiering föreslås.

Det är alltså utredningens ansvar att redovisa beräkningar och föreslå finansiering för
sådana förslag i betänkandet som medför ökade kostnader för kommunerna. En sådan
redovisning och förslag till finansiering saknas helt bl.a. när det gäller förslaget om att
skärpa kravet på att en företrädare för socialtjänsten ska närvara vid förhör med barn
som misstänks för brott.

Utredningen skriver sin konsekvensanalys att det finns variationer mellan
kommunerna när det gäller i vilken omfattning en företrädare för socialtjänsten
närvarar vid förhör med barn som misstänks för brott och att det skärpta kravet på
närvaro sannolikt inte kommer medföra någon större skillnad för en del kommuner,
medan det för andra kommuner kan bli fråga om ett relativt stort behov av att förändra
och prioritera om arbetet. Enligt utredningen medför dessa variationer att det inte är
möjligt att göra någon närmare beräkning av i vilken utsträckning förslaget kommer
att medföra några ekonomiska konsekvenser för kommunerna.

Det tycks därmed som att utredningen inte har iakttagit den vedertagna tillämpning av
finansieringsprincipen som innebär att en kostnadsberäkning ska göras ”från
grunden”. Det vill säga att bortse från variationer som uppstått på grund av att
uppgifter tidigare kan ha utförts på frivillig basis eller varit uttryck för en hög
ambitionsnivå i förhållande till lagstadgade krav. Detta innebär att det skärpta kravet
bör kostnadsberäknas objektivt sett utifrån de krav på närvaro som uppställs idag
jämfört den ambitionshöjning som förslaget medför, och inte utifrån de variationer
som förekommer i olika kommuner.

Om regeringen avser föreslå att utredningens förslag om skärpta krav på
socialtjänstens deltagande vid polisförhör genomförs efterfrågar SKR finansiering i
enlighet med finansieringsprincipen för de merkostnader som utredningens förslag
innebär.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Knappe

Ordförande